

Razvoj trošarina u Hrvatskoj

Predrag Bejaković

Trošarine su od samih svojih početaka potaknule porezne obveznike na krijumčarenje, posebice vina i duhana, a bili su opisani "upravo nevjerojatni" primjeri nepoštenja, krivokletstva, potkazivanja i nasilja. Krijumčarenje je bio veliki posao za mnoge, a običnim građanima omogućivalo je niže cijene velikog broja potrošnih dobara

Trošarine su od samih svojih početaka potaknule porezne obveznike na krijumčarenje, posebice vina i duhana, a bili su opisani "upravo nevjerojatni" primjeri nepoštenja, krivokletstva, potkazivanja i nasilja (Adams, 2006). Krijumčarenje je bio veliki posao za mnoge, a običnim građanima omogućivalo je niže cijene velikog broja potrošnih dobara. Vladari u ubiranju trošarina često nisu pokazivali niti najmanje poštivanje prava poreznih obveznika, pa je stoga veliki engleski pravnik William Blackstone (2018) napomenuo "kako se strog i proizvoljan postupak zakona o trošarinama teško može uskladiti sa slobodarskim duhom naroda".

Cnossen (2005) jasno obrazlaže važnost i svrhu trošarina kao bitnog izvora proračunskih prihoda, načina za pokrivanje troškova vanjskih učinaka (eksternalija) koji nastaju zbog korištenja alkohola, duhana i drugih štetnih proizvoda te kao poticaj za njihovu manju potrošnju. Kao i kod ostalih poreznih oblika, i kod trošarina se postavlja pitanje pravednosti, jer, kako s pravom upozorava Božidar Jelčić, čudno je i nestvarno da je u Hrvatskoj trošarina za najbolje automobile bila jednaka trošarini za luksuzno opremljene i velike jahte koje su od tih automobila skuplje deset ili dvadeset puta (Marjanović, 2009). Tome je tako, zaključuje Jelčić, jer se trošarine na automobile obračunavaju prema njihovoj cijeni, a osnovica za poreze na kupnju brodova, brodica i jahti su njihova dužina i jačina motora koji ih pokreću.

Proizvodi koji se oporezuju trošarinama mogu se svrstati u tri osnovne skupine: alkoholne proizvode, energente te duhanske proizvode, a one se proširuju nizom drugih proizvoda i znatno se razlikuju od države do države. Broj uvedenih trošarina kreće

se od samo nekoliko proizvoda pa sve do podugačke liste s više od dvadeset različitih proizvoda: kave, sladoleda, televizora i video-aparata, kućanskih aparata, šibica, upaljača, lososa, šećera, čaja, kozmetičkih proizvoda, električnih žarulja, insekticida, herbicida pa do igraćih karata, banana, kakaa i maslinova ulja (Kuliš, 2005).

U Hrvatskoj i Slavoniji proizvodi na čiji se promet plaćala trošarina bili su gotovo isti na koje se plaćala trošarina u Dalmaciji i Sloveniji

Porez se obračunava u apsolutnom iznosu po jedinici mjere proizvoda (kilogramu, litri, komadu i sl.) ili u određenom postotku od vrijednosti (*ad valorem*) kupljene robe. U najvećem broju zemalja koje u svom poreznom sustavu imaju trošarine primjenjuju ih istovremeno s primjenom PDV-a. Tako iznos plaćene trošarine uglavnom ulazi u poreznu osnovicu PDV-a. Važno obilježje trošarina je njihova fiskalna izdašnost, a uglavnom se razrezuju na proizvode čija je potražnja relativno neelastična (alkohol, duhan, energenti), odnosno uvođenje trošarina i rast njihovih cijena neće bitno utjecati na smanjenje količina njihove potrošnje. Pozornost u daljnjem tekstu posvećujemo povijesti razvoja trošarina u Hrvatskoj.

Kratka povijest trošarina u Hrvatskoj

Trošarine (akcize) bili su u primjeni u svim dijelovima novoformirane Kraljevine SHS. Tako su na području Slovenije i Dalmacije trošarine ubirane na osnovi propisa iz 1829. – s brojnim izmjenama – da bi 1918. godine postojale trošarine na:

Trošarine u Hrvatskoj plaćaju proizvođači i uvoznici te oni koji nabavljaju ili primaju te proizvode iz inozemstva, osim onih koji su prema carinskim propisima oslobođeni takvog plaćanja. Trošarine u Hrvatskoj nakon poreza na dodanu vrijednost čine drugi po veličini prihod državnog proračuna

meso, vina, mineralna ulja, piva, kvasac, šećer, špirit te gradska trošarina u Ljubljani koja se naplaćivala i u nekim drugim većim gradovima. U mnogim gradovima Dalmacije plaćala se trošarina na mast, sol, brašno, svijeće, rižu, sir, bob, grah, ribu i neke druge proizvode široke potrošnje. Te su se trošarine, takozvane

dazio consumo, ubirale na osnovi propisa iz 1830. i 1875. godine.

U Hrvatskoj i Slavoniji proizvodi na čiji se promet plaćala trošarina bili su gotovo isti na koje se plaćala trošarina u Dalmaciji i Sloveniji. U Međimurju su važili propisi koji su se primjenjivali pri plaćanju trošarina u Hrvatskoj i Slavoniji – osim propisa o državnim trošarinama koje su se plaćale na vino, vinski mošt, voćna vina, meso, kobasice te konzerve.

Privremenim zakonom o državnoj trošarini, taksama i pristojbama od lipnja 1921. godine kao i trošarinskim pravilnikom iz iste godine kojim je na jednoobrazni način regulirana materija o trošarinama bile su ukinute razlike u broju i vrsti trošarina kao i načinu njihove naplate u pojedinim sastavnicama nove države. Ti su propisi bili rađeni po uzoru na *Zakon o državnoj trošarini* Kraljevine Srbije iz 1909. godine po kojem su se trošarine plaćale na: šećer; bombone, čokoladu, ušećereno voće i ostale predmete od šećera; kavu; zamjeni kave (primjerice cikorija); rižu; sve vrste jestivog cilja; pivo; fina vina; liker, rum, konjak; esencije za piće; ribu, jela od riba, rakova, puževa; školjaka; svijeće; električno osvjetljenje; kalcijev karbid; južno voće; smokve; datulje i grožđice; drvena građa; staklo za prozore i izloge; čelične i željezne stupove i grede; cement i hidraulično vapno.

Privremenim zakonom ukinute su *dazio consumo* u Dalmaciji, te trošarine na voćno vino, voćni mošt i meso u Sloveniji i Međimurju i Prekmurju. Tim je propisom u proizvode na koje se plaćala trošarina uvršten, između ostalog, i benzin koji se nije pojavljivao među predmetima na koje se plaćala trošarina u trošarinskim sustavima zemalja koje su ušle u sastav Kraljevine SHS. U razvoju trošarinskog sustava i politike polazilo se od opredjeljenja prvo da se izbrišu koliko je moguće pokrajinske razlike u broju trošarinom opterećenim predmetima, a drugo, da opterećenje trošarinom bude što moguće ravnomjernije, pravičnije. Smatrajući da trošarina kao javna dažbina, koja građane ne pogađa prema njihovom imovnom stanju, stoji u suprotnosti s ovim načelom porezne politike, i to utoliko više, ukoliko je njom opterećen veći broj artikala, broj ovih je sveden na relativno malu mjeru.

U prvih deset godina postojanja nove države prihodi od trošarina su se, gotovo iz godine u godinu, povećavali. Dok je 1919. godine na ime trošarina ubrano oko 20 tisuća dinara, 1920. godine 95 tisuća dinara a u proračunskoj godini 1928./1929. primjenom ovoga fiskalnog instrumenta bilo je ubrano 720 tisuća dinara. Povećanje prihoda od trošarina bilo je uvjetovano prvenstveno povećanjem visine prihoda ubranih plaćanjem pojedinih trošarina. Tako se, primjerice, na 100 kilograma šećera u vremenu od prosinca 1920. godine do kolovoza 1923. godine plaćalo 200 dinara, od kolovoza 1922. do listopada 1923. godine 400 dinara, a daljnjih sedam godina 500 dinara. U tom razdoblju trošarina na kavu povećana je četiri puta, na rižu dva puta, na benzin 40 puta i tako dalje (Jelčić, 1998). U nadležnost Banovine Hrvatske, počevši od 1. travnja 1940. godine, prešle su među ostalim poreznim oblicima i trošarine na alkoholna pića, a to je zadržano i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

U Hrvatskoj je unutar bivše savezne države postojao veći broj trošarina, a nakon samostalnosti su u Hrvatskoj primjenom pojedinačnih poreza na promet uvedene u porezni sustav, i to oporezivanjem prometa kave u 1993. godini, te drugih proizvoda s još šest posebnih poreza u 1994. godini. Tako je uvedeno

devet trošarina: na kavu, naftne derivate, alkohol i alkoholna pića, duhanske prerađevine, pivo, bezalkoholna pića, osobne automobile, ostala motorna vozila, plovila i zrakoplove, luksuzne proizvode te premije osiguranja od automobilske odgovornosti. Trošarine u Hrvatskoj plaćaju proizvođači i uvoznici te oni koji nabavljaju ili primaju te proizvode iz inozemstva, osim onih koji su prema carinskim propisima oslobođeni takvog plaćanja. Trošarine u Hrvatskoj nakon poreza na dodanu vrijednost čine drugi po veličini prihod državnog proračuna. Postupak oporezivanja trošarinama od 1. siječnja 2002. godine provodi Carinska uprava. Broj trošarina u Hrvatskoj znatno je manji od broja trošarina u većini zemalja članica EU-a, gdje se u nekima od njih oporezuje i do 20 i više različitih proizvoda (Francuska, Danska), iako svugdje nije riječ o klasičnim trošarinama nego i o nekim posebnim davanjima ili naknadama.

Zakonom o trošarinama uređuje se novi sustav oporezivanja trošarinama alkohola i alkoholnih pića (uključujući pivo), duhanskih proizvoda, energenata (uključujući prirodni plin, ugljen i koks) i električne energije, a koji se proizvode ili uvoze i puštaju u potrošnju na području Hrvatske. Načelo nastanka trošarinske obveze je u trenutku puštanja trošarinskih proizvoda u potrošnju ili kada se ustanove gubitci/manjkovi koji podliježu plaćanju trošarine. Puštanjem u potrošnju smatra se: svako odstupanje od sustava odgode plaćanja trošarine, svaka proizvodnja koja nije u sustavu odgode plaćanja trošarine te svaki uvoz ako se roba nakon uvoznog carinjenja ne stavlja u sustav odgode plaćanja trošarine. Trošarinskim obveznicima koji imaju status ovlaštenog držatelja trošarinskog skladišta i imaju trošarinsko skladište, odobreno od nadležne carinarnice, trošarinska obveza bit će odgođena do trenutka isporuke robe za krajnju potrošnju, odnosno isporukom osobi koja nije ovlaštena primati trošarinske proizvode u sustavu odgode.

Načelo nastanka trošarinske obveze je u trenutku puštanja trošarinskih proizvoda u potrošnju ili kada se ustanove gubitci/manjkovi koji podliježu plaćanju trošarine

Kao i sa svim drugim porezima, porezni obveznici koji snose pojedine oblike trošarina smatraju da su one previsoke, neprimjerene i najveći uzrok njihovih poslovnih teškoća. Tako su proizvođači jakih alkoholnih pića okupljeni u Gospodarsko-interesnom udruženju proizvođača pića Hrvatske u srpnju 2007. godine uputili Vladi zahtjev za smanjenjem trošarina, navodeći kako se politika trošarina u Hrvatskoj vodi isključivo s pozicije kratkoročnih interesa državnog proračuna, a ne uvažava potrebe razvoja ove gospodarske djelatnosti. Od 1. kolovoza 2001. trošarina na jaka alkoholna pića nije se smanjivala i iznosi 60 kuna po litri apsolutnog alkohola. Proizvođači traže smanjenje trošarine na 40 kuna. Spomenuto udruženje ističe kako direktiva Vijeća 92/84/EEZ propisuje da najniža trošarina na alkohol i alkoholna pića iznosi 550 eura po hektolitru

čistog alkohola. Ista direktiva propisuje kako države članice koje na svoje proizvode primjenjuju stopu trošarine nižu ili jednaku iznosu od tisuću eura po hektolitru, svoju nacionalnu stopu ne smiju smanjivati. Udruženje je stoga smatralo da se prije formalnog ulaska Hrvatske u Uniju ta grana gospodarstva treba oporaviti i tehnološki razviti. Naime, visina trošarine uzrok je zaostajanja cijele gospodarske grane, a time se potiče sivo tržište. Procjene su "legalnih" proizvođača da neregistrirani proizvođači i patvoritelji jakih alkoholnih pića "pokrivaju" najmanje 40 posto ukupne proizvodnje i potrošnje jakih alkoholnih pića u Hrvatskoj. Tako jako sivo tržište uzrokuje trend pada prodaje legalno proizvedenih pića i dovodi do stečaja cijelu grupaciju proizvođača alkoholnih pića.

Težak položaj proizvođača istodobno ugrožava i poljoprivrednu proizvodnju (voćarstvo, vinogradarstvo i ratarstvo) koji su sirovinaska baza za proizvodnju jakih alkoholnih pića. Proizvođači su svoj novi apel smanjenjem nameta potkrijepili brojčanim pokazateljima kretanja prodaje jakih alkoholnih pića unatrag nekoliko godina. Od 1994. došlo je do pedesetpostotnog smanjenja plasmana pa je prodaja na domaćem tržištu s 18,5 milijuna litara pala na 9,5 milijuna litara. Istodobno, uvoz je količinski povećan pet puta. Prosječna proizvođačka cijena litre alkoholnog pića u Hrvatskoj, na bazi 40 posto alkohola iznosi 12,50 kuna. Poseban porez na to iznosi 24 kune. Na tu cijenu (36,50 kuna) zaračunava se još 22 posto PDV-a, što iznosi 8,03 kuna pa prodajna cijena litre alkoholnog pića na koncu iznosi 44,03 kuna. Od toga, država uzme 32,03 kune ili 73 posto, a proizvođač 12,50 kuna. Osim svojih proizvodnih troškova (sirovina, etiketa, ambalaža, prijevoz, energija itd.), proizvođač državi još pokriva doprinose za zdravstveno i mirovinsko osiguranje zaposlenika i druge naknade, a to čini još oko dva posto cijene. Dakle, ukupan državni namet na litru alkoholnog pića povećao se na 75 posto prodajne cijene.

Kako se stanje nije promijenilo, na mjesečnom slavonskom sajmu u organizaciji klastera "Slavonka" Osijek u ožujku 2011. potaknuto je potpisivanje peticije za smanjivanje ili potpuno ukidanje trošarine na alkoholna pića. U istočnoj Slavoniji i Baranji prikupljeno je više od 2 500 potpisa. "Koliko god bila dobra i zaštićena, pola litre naše domaće šljivovice stoji 55 kuna. Dakle, litra je 110 kuna, a sve je to zbog previsokih trošarina i PDV-a. Mi se ne možemo mjeriti s industrijskom proizvodnjom koja nudi manje kvalitetne, ali jeftinije proizvode", istaknuli su proizvođači iz klastera "Slavonka" (Levak, 2010: 7).

Slično je i s trošarinama na kavu. Narušavanje konkurentnosti i povećanje uvoza gotovih proizvoda, a u konačnici i smanjenje zaposlenosti i zatvaranje jednog dijela hrvatskih pržionica te preseljenje pogona izvan granica Hrvatske, samo su neke od posljedica koje bi mogle pogoditi oko 160 domaćih tvrtki za prerađivanje kave nakon stupanja na snagu novog *Zakona o posebnoj porezu na kavu*. S obzirom na to da je izglasan po hitnom postupku, prerađivači kave smatraju kako bi trebalo odgoditi primjenu zakona barem za godinu dana da bi se mogli prilagoditi neizbježnoj reformi tržišta kave u Hrvatskoj. Inače bi to moglo izazvati vrlo negativne posljedice, zatvaranje pogona, otpuštanje zaposlenih, ali i smanjivanje proračunskih prihoda. Ministarstvo financija, naprotiv, tvrdi kako je spomenuta zakonska odredba samo prilagodba pravnoj stečevini EU-a, jer su

se prema dotad važećim rješenjima u Hrvatskoj diskriminirali uvoznici. Europska komisija je izrazila zabrinutost što su na hrvatskom tržištu zbog poreza na prženu kavu od 12 kuna za kilogram u nepovoljnijem položaju bili proizvođači i izvoznici iz EU-a. Pritom treba podsjetiti kako kavu nitko ne proizvodi u Europi te oporezivanje kave samo pri uvozu ima ustvari učinak carine.

Zakonom o trošarinama (NN 22/13) koji je stupio na snagu 1. siječnja 2010. uređena su temeljna načela oporezivanja trošarinama sukladno europskom harmoniziranom sustavu za tri grupe proizvoda: energenata i električne energije, alkohola i alkoholnih pića te duhanskih proizvoda

Zakonom o posebnom porezu na kavu zbog prilagodbe EU-u smanjena je trošarina za prženu kavu s 12 na 6 kuna za kilogram, s time da se više neće obračunavati samo pri uvozu, nego u trenutku puštanja proizvoda na tržište. Za razliku od stranih uvoznika, domaće tvrtke pak u pravilu uvoze neprženu kavu na koju je poseban porez bio pet kuna za kilogram koji ostaje i dalje, dok su za izvoz pržene kave bile stimulirane kroz povrat poreza od šest kuna za kilogram. Po novome se posebni porez na prženu kavu kod njezinog stavljanja na tržište izjednačuje, bilo da su je ispržili domaći prerađivači ili je jednostavno uvezena u Hrvatsku. Prema mišljenju Ministarstva financija to neće imati značajnije učinke na prihode proračuna. Jedino se povećavaju trošarine za instantnu kavu s 20 na 60 kuna, tako da se domaći prerađivači opravdano pitaju zašto bi strani trgovci sutra pržili kavu kod nas, ako je za isti novac mogu uvesti.

Zbog potrebe povećanja proračunskih prihoda Vlada je 2010. povećala trošarine na cigarete koje su poskupile za jednu kunu. S obzirom na iskustvo iz 2009. godine kada je zbog povećanja cijene cigareta za 20 do 30 posto legalno tržište palo za osam posto, pitanje je koliko će navedene mjere dovesti do novog povećanja krijumčarenja cigareta jer potrošači posežu za jeftinijim cigareta iz Srbije, Bosne i Hercegovine i drugih zemalja gdje su manja porezna opterećenja. U Tvornici duhana Rovinj ističu kako svako novo povećanje cijena cigareta navodi potrošače na kupnju na ilegalnom tržištu. Prihodi u državnom proračunu u 2009. godini, unatoč povećanju trošarina za 26 do 27 posto, smanjeni su za tri posto. Nasuprot tome, ne samo da je povećan šverc cigareta, nego su smanjeni prihodi trgovinama, smanjena je proizvodnja, te zaposlenost za gotovo 10 posto. Sve to ugrožava egzistenciju više tisuća obitelji na selu koje žive od uzgoja duhana.

Zakonom o trošarinama (NN 22/13) koji je stupio na snagu 1. siječnja 2010. uređena su temeljna načela oporezivanja trošarinama sukladno europskom harmoniziranom sustavu za tri grupe proizvoda: energenata i električne energije, alkohola i alkoholnih pića te duhanskih proizvoda. Novom Uredbom o visini trošarine na duhanske proizvode (22/13, 32/13-ispr., 81/13, 100/15, 120/15-ispr. 115/16) provedeno je povećanje proporcionalne trošarine s 30 na 34 posto od maloprodajne cijene (MPC). Ovim bi se povećanjem udio ukupne trošarine (specifične i proporcionalne) koja trenutno iznosi 50 posto MPC-a povećao i približio minimalnom iznosu od 57 posto kojeg određuje europsko zakonodavstvo. Kuliš (2010) navodi kako su trošarine na cigarete u Hrvatskoj niže nego u EU-u. U skladu sa zahtjevima zdravstvene i ekološke politike trend povećanja poreza na cigarete u EU-u, prisutan nekoliko posljednjih godina, nastavit će se i dalje što znači da će i hrvatsko zakonodavstvo morati slijediti taj trend. Tako je prihvaćanjem novih direktiva EU-a, cijene cigareta u Hrvatskoj narasla za 50 posto. Naime, EU je početkom 2010. godine usvojila novu trošarinsku politiku prema cigaretama po kojoj je od 2014. porezno opterećenje iznositi 90 eura na tisuću komada cigareta, dok je prijašnje opterećenje u Hrvatskoj iznosilo 64 eura. Uspoređujući podatke o udjelu ukupne minimalne trošarine u MPC-u u zemljama članicama EU-a vidljivo je da su udjeli u 2010. u usporedbi s 2006. povećani u svim zemljama, posebice u onima koje su pristupile Uniji 2004. godine. Razlozi su ostvarenje minimuma "pravila 57 posto", odnosno povećanje proračunskih prihoda te suzbijanje potrošnje cigareta kao mjera zdravstvene, ekološke, socijalne i obrazovne politike.

U mišljenju Europske komisije o zahtjevu Hrvatske za članstvom u EU-u iz 2004. godine u poglavlju 10 daju se primjedbe koje se pretežito odnose na PDV i trošarine (Europska komisija, 2004). Hrvatsko bi zakonodavstvo po načinu uređenja pro-

U skladu sa zahtjevima zdravstvene i ekološke politike trend povećanja poreza na cigarete u EU-u, prisutan nekoliko posljednjih godina, nastavit će se i dalje što znači da će i hrvatsko zakonodavstvo morati slijediti taj trend

pisa bilo bliže europskom ako bi se te četiri trošarine uredile istim propisom. To je u najvećoj mjeri i učinjeno *Zakonom o trošarinama* (NN 83/09) kada su bile nužne znatnije prilagodbe u pogledu poreznih osnovica, strukture i definicije većine istovrsnih roba u EU-u koje podliježu posebnim porezima.

Pri oporezivanju alkohola i alkoholnih pića Hrvatska je dopuštala izuzeće svih kategorija alkoholnih pića osim piva za domaću proizvodnju za vlastite potrebe, što je bilo suprotno europskom zakonodavstvu, koje ne predviđa takvo izuzeće za

poluproizvode i alkoholna pića. U EU je za takozvane male proizvođače piva, s proizvodnjom do 200 000 hektolitara godišnje, propisana mogućnost primjene snižene stope. U Hrvatskoj se mali pivari, vlasnici poljoprivrednog zemljišta s proizvodnjom manjom od 1 500 litara u godini od vlastitoga uzgojenog ječma, izuzimaju od oporezivanja. Pivo se u EU-u oporezuje ovisno o sadržaju sladovine ili alkohola po hektolitr piva, pri čemu je moguća primjena snižene stope na pivo koje sadržava manje od 2,8 posto alkohola, dok u Hrvatskoj način oporezivanja ovisi o tome je li riječ o alkoholnom ili bezalkoholnom pivu, pri čemu je stopa poreza na bezalkoholno pivo znatno viša od minimalno propisane u Uniji.

Značajno obilježje hrvatskoga poreznog sustava jest njegova potrošna orijentacija, koja je najbolje vidljiva u činjenici da se najveći dio poreznih prihoda ubire od PDV-a i trošarina. Ovakva orijentacija ima niz dobrih obilježja koje su povezane s prednostima neizravnih poreza u odnosu na izravne poreze, ali i jednu negativnu, a to je regresivni učinak koji se očituje u činjenici da osobe s manjom ekonomskom snagom ustvari snose veći ili teži porezni teret.

Ocjena daljnjeg razvoja sustava trošarina

Kao i u EU-u, u Hrvatskoj postoji problem porezne utaje i gubitka poreznih prihoda. Hrvatska je suočena s ozbiljnim problemima u svezi krijumčarenja duhanskih proizvoda te, u nešto manjem opsegu, s krijumčarenjem alkohola preko svojih granica. Boljom i učinkovitijom kontrolom i radom poreznih i carinskih službi te uključivanjem u europski sustav nadgledanja prometa i roba koje se oporezuju trošarinama trebali bi se smanjiti razmjeri gubitaka poreznih prihoda zbog nelegalnih aktivnosti. To bi za Hrvatsku svakako bio pozitivan pomak u proračunskim prihodima.

Glavni razlog nametanju visokih poreza na pića, cigarete i benzin jest da navedeni porezni oblici godinama osiguravaju izdašne porezne prihode koji se jednostavno ubiru te imaju

Kao i u EU-u, u Hrvatskoj postoji problem porezne utaje i gubitka poreznih prihoda. Hrvatska je suočena s ozbiljnim problemima u svezi krijumčarenja duhanskih proizvoda te, u nešto manjem opsegu, s krijumčarenjem alkohola preko svojih granica

niske administrativne troškove. Države si ne mogu dozvoliti zanemarivanje takvih poreza. To su ujedno proizvodi kod kojih su prisutni visoki transakcijski troškovi, relativno neelastična potražnja, mogućnost jasnog definiranja proizvoda te nepostojanje bliskih supstituta. Ostali razlozi u korist ovih trošarina bilo

ekološki, etički, ili sa stajališta ekonomske učinkovitosti imaju za cilj smanjivanje prekomjerne potrošnje alkohola, duhana i energije, čime se nanosi šteta potrošačima i njihovoj okolini, te se zbog prekomjerne potrošnje stvaraju dodatni troškovi za zdravstvo i cestovnu infrastrukturu.

Glavni razlog nametanju visokih poreza na pića, cigarete i benzin jest da navedeni porezni oblici godinama osiguravaju izdašne porezne prihode koji se jednostavno ubiru te imaju niske administrativne troškove. Države si ne mogu dozvoliti zanemarivanje takvih poreza

Imajući u vidu poteškoće koje vlade imaju u ubiranju prihoda iz drugih izvora, jednostavnost i niska cijena ubiranja zelenih poreza, relativna neelastičnost potražnje i odobravanje velikog dijela poreznih obveznika doprinosi tome da će udio trošarina od zelenih poreza u ukupnim poreznim prihodima ostati stabilan ili će čak rasti. Ujedno, povećava se obujam prijevoza, te se čini kako će se povećavati porezi koji terete razne vrste prijevoza, posebno stoga što se veliki broj zelenih poreza odnosi na neki oblik prijevoza. To je time točnije ukoliko se na umu ima fiskalna izdašnost energetske poreza, naglašena tendencija prema potrošno orijentiranim porezima i razvoj interneta koji vodi umanjenju poreza na odbitak i potrebi nadoknade tako izgubljenih poreznih izvora pomoću jačeg oporezivanja potrošnje.

Ipak, moguć je i suprotan scenarij te Messere (2000, 2001) vjeruje kako se može očekivati smanjivanje značenja pa čak i dugoročno postupno ukidanje pojedinih oblika trošarina na pojedine proizvode kao što su kava, čaj i šećer. Vjerojatno će se one zamijeniti zelenim porezima, od kojih će jedino porezi na energiju u proračun donijeti dovoljno prihoda. Nadalje, zbog sveobuhvatnog smanjivanja pušenja u razvijenim zemljama u posljednje su se vrijeme smanjili iznosi ubranog poreza na duhan. Ipak, pri naglom ukidanju trošarina potreban je oprez jer su one, kako smo naveli, značajan izvor poreznih prihoda. U Hrvatskoj, primjerice, zauzimaju gotovo jednako značenje u ukupnim poreznim prihodima kao porez na dohodak i porez na dobit zajedno (oko 15 posto ukupnih poreznih prihoda).

Zaključak

Hrvatski se porezni sustav uglavnom temelji na oporezivanju potrošnje. Prihodi od trošarina i poreza na dodanu vrijednost čak su polovica ukupnih poreznih prihoda. Nadalje, trošarine su vrlo primamljive. Ne samo da donose puno prihoda već se jednostavno i jeftino ubiru. U Hrvatskoj, na primjer, troškovi ubiranja trošarina iznose samo 0,3 posto ukupnih prihoda od trošarina.

Ubiranje poreza na dodanu vrijednost košta šest posto, a poreza na dohodak obrtnika čak 96 posto prihoda od tog poreza (Ott, 2006). Stoga se može pretpostaviti kako će i u budućnosti trošarine koristiti kao jedan od glavnih izvora prihoda, ali će porezne vlasti morati dobro paziti da pritom ne pretjeraju i ne potaknu poreznu evaziju. Konačno, u EU-u su trošarine općenito, a posebice na energente i električnu energiju, vrlo izdašan izvor proračunskih prihoda za zemlje članice, a njihovo buduće moguće povećanje zasigurno će značiti daljnje porezno opterećenje. Ovaj problem može imati vrlo nepovoljne konačne učinke, koji će se neminovno odraziti i ostvarenje državnih proračuna.

Literatura

- Adams, Charles W. (2006) *Za dobro i zlo: utjecaj poreza na kretanje civilizacije*. Zagreb: Institut za javne financije.
- Blackstone, William (2018) *Commentaries on the Laws of England (1765-1769): Book 1, Chapter 8*. <http://www.lonang.com/exlibris/blackstone/bla-108.htm> Pristupljeno 23. studenog 2018.
- Cnossen, Sijbren (ur) (1995) *Theory and Practice of Excise Taxation*. New York: Oxford University Press.
- Europska komisija (2004) *Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee*. COM(2004)223 final, Bruxelles: Europska komisija.
- Jelčić, Božidar (1998) *Financijsko pravo i financijska znanost*. Zagreb: Informator.
- Jelčić, Božidar i Bejaković, Predrag (2012) *Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kuliš, Danijela (2005) *Plaćamo li europske trošarine*. Zagreb: Zaklada "Friedrich Ebert" i Institut za javne financije.
- Kuliš, Danijela (2010) Što donose nove Uredbe o trošarinama? *Aktualni osvrti* 23 8. rujna <http://www.ijf.hr/osvrti/23.pdf>. Pristupljeno 24. studenog 2018.
- Levak, Tomislav (2010) Protiv trošarine na alkohol 2.500 potpisa. *Glas Slavonije* 22. ožujka: 7.
- Marjanović, Vedran (2009) Trošarine: 165.000 kn i za jahtu od 9 milijuna eura i za brodicu. *Slobodna Dalmacija* 11. srpnja. <http://www.slobodnadalmacija.hr/Biznis/tabid/69/articleType/ArticleView/articleId/61547/Default.aspx> Pristupljeno 24. studenog 2018.
- Messere, Ken (2000) Porezi dvadesetog stoljeća i njihova budućnost. 1. dio. *Financijska teorija i praksa* 24 (2): 215-237.
- Messere, Ken (2001) Porezi dvadesetog stoljeća i njihova budućnost. 2. dio. *Financijska teorija i praksa* 25 (2): 261-288.
- Ott, Katarina (2006) Trošarine: Plati i griješi. *Banka* 9. siječnja: 32.
- Stapić, Sanja (2010) Pobjeda razuma: Spašeni brodari i kupci: Vlasti trošarine na plovila i zrakoplove ponovno vratila na normalu. *Slobodna Dalmacija* 12. veljače <https://www.slobodnadalmacija.hr/novosti/biznis/clanak/id/88413/pobjeda-razuma-spaseni-brodari-i-kupci> Pristupljeno 24. studenog 2018. ■